

Účinnost probace na snižování recidivy

PhDr. Jan Tomášek, Ph.D. (IKSP)

Zasedání Republikového výboru pro prevenci kriminality, 29. června 2017

Institut pro kriminologii a sociální prevenci uskutečnil v letech 2015-2016 výzkumný projekt na téma „Účinnost probace na snižování úrovně recidivy pachatelů trestné činnosti“, a to na základě získané veřejné zakázky Ministerstva vnitra ČR (VF20152016040). **Předmětem výzkumu** bylo provedení analýzy stávajícího procesu používaných metod v rámci probace a retrospektivního vyhodnocení její účinnosti. Jako **základní cíl** byla zadavatelem stanovena komplexní identifikace recidivních či desistentních faktorů, zjištění jejich významu v rámci probace a aplikace zjištěných poznatků do praxe.

Hned na úvod je nutno zdůraznit, že recidiva odsouzených osob je nepochybně důležitým měřítkem efektivity probace, avšak nikoli jediným. Od tohoto alternativního opatření totiž očekáváme plnění řady různých úkolů. Kromě zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti se jedná mimo jiné o individuální pomoc odsouzenému či o obnovu jeho narušených společenských vztahů. Řada kriminologů proto prosazuje názor, že **jakékoli pokusy o hodnocení účinnosti je nutno založit na přísně pluralistickém modelu** s adekvátní metodologií. Formy evaluace by se měly odvíjet od nejčastějších činností probační služby, jimiž je zejména celkový rozvoj trestů vykonávaných v komunitě (na úkor trestu odnětí svobody), pomoc justičním orgánům při jejich rozhodování, náprava pachatele (i za účelem ochrany společnosti před jeho další trestnou činností), zajištění jeho řádného potrestání a také řešení zájmů a potřeb obětí, včetně náhrady způsobených škod.

Samotnému vlivu probace na další trestnou činnost pachatele nebyla po dlouhou dobu její **historie** věnována pozornost. O jejím pozitivním dopadu na jedince totiž nikdo nepochyboval, a to díky náboženským, filantropickým či misionářským souvislostem, za nichž jako specifický způsob zacházení se zločinci vznikala. U tehdejších probačních úředníků se ostatně neočekávaly odborné znalosti či dovednosti, ale pevná víra a ryzí charakter, díky nimž mohli spasit hříšné duše pachatelů. Ještě **na počátku dvacátého století převládalo přesvědčení, že role probačního úředníka spočívá především v poskytování rad, podpory a přátelské pomoci**, přičemž probace sama nebyla chápána jako trest, ale jako opatření, které může soud uložit místo něj. Teprve během následujících desetiletí se pod vlivem psychologických a psychiatrických teorií příčin kriminality pohled na probaci změnil. Zločin přestal být nahlížen jako projev morálního úpadku, ale spíše jako symptom určitých poruch duševního rázu.

Probační činnost se tím pádem stala činností odbornou, založenou na porozumění kriminogenním faktorům a následném hledání a rozvíjení vhodné intervence, což vedlo i k **postupné profesionalizaci probačních služeb**.

Na konci padesátých let 20. století se objevují **první výzkumy, jejichž cílem bylo ověřit reálnou účinnost probace ve vztahu k recidivě**. Zatímco průkopnické práce tohoto druhu přinesly relativně příznivá zjištění, pozdější šetření nenaznačovala, že by probace byla v daném smyslu efektivnější než tresty nebo opatření jiná. Přesto se objevovaly další a poměrně ambiciózní výzkumné projekty, které usilovaly jak o proniknutí k příčinám, které stály za trestnou činností pachatelů, tak k metodám a pracovním postupům, jimiž se tyto příčiny snažili probační úředníci řešit. Vzhledem k tomu, že řada pachatelů čelila problémům ekonomického či sociálního rázu, množily se pochybnosti, zda probace orientovaná spíše na pomoc psychologického rázu odpovídá skutečným potřebám praxe. **Závěry výzkumů bohužel hovořily spíše o tom, že intervence nabízené probačními úředníky valný vliv na předcházení recidivě neměly, a to ani v případě, kdy se ve snaze probaci zintenzivnit experimentálně snížil počet klientů připadajících na jednoho pracovníka.**

V sedmdesátých letech se postoje k možnostem nápravy pachatelů změnily radikálně, a to směrem k obecnému přesvědčení, že v oblasti rehabilitace a resocializace nic nefunguje („**Nothing works**“). Prosazení tohoto přístupu bývá spojováno s prací amerického sociologa R. Martinsona, avšak nelze přehlédnout, že za celkovým **úpadkem rehabilitačních ideálů** v systému trestní justice stály spíše ekonomické a politické změny ve společnosti. Ve vyspělých západních zemích se k moci dostávali pravicoví a neoliberálně orientovaní politici, pro které byly masivnější investice do zkvalitnění života pachatelů trestné činnosti neslučitelné s principy ekonomického individualismu a odpovědnosti každého jedince za své chování. Oproti šedesátým letům se ovšem výrazně změnily i postoje samotných občanů, kteří se stali mnohem méně shovívavými k lidem porušujícím zákony.

Pohled na roli probační služby a efektivitu její činnosti se v éře „**Nothing works**“ řídil výrazným **pragmatismem**. Probace nebyla vnímána jako slibná cesta k nápravě pachatele, ale spíše jako možnost **redukovat počet osob vykonávajících trest ve vězení**. Negativní dopady uvěznění na pachatele i na státní rozpočet byly známy, a tak se ve většině zemí justiční systém v určitém smyslu rozdvojl – zatímco pro pachatele závažnějších skutků bylo určeno vězení, pro všechny zbývající se vytvářela rozšiřující se paleta různých odklonů a alternativních trestů. **Měřítkem efektivity probace se díky tomu stala schopnost probační služby zvládnout skokově narůstající počet klientů.**

Názor na smysl i efektivitu resocializace pachatelů se začal pozvolna měnit až na **počátku let devadesátých**. Impulzem byla rostoucí popularita teorií, které hledaly souvislost mezi kriminálním chováním a sociálním učením, přičemž nabízely i praktické návody na účinnou intervenci ve smyslu **úsilí o změnu pachatelova uvažování, myšlenkových stylů či postojů**. Důkazy o tom, že některé typy programů fungují, přinášely také systematické přehledy dosavadních výzkumů založené na metodě **metaanalýzy**, a přehlížet nešlo ani narůstající počet studií lokálního charakteru, které na malých vzorcích úspěšně potvrzovaly účinnost konkrétních rehabilitačních projektů či opatření. Na základě všech těchto poznatků se mezi odbornou veřejností i samotnými probačními úředníky postupně zformovalo hnutí označované jako „**What works**“. Za cíl si kladlo **prosadit v kriminální politice taková opatření, jejichž účinnost lze spolehlivě prokázat empirickým kriminologickým výzkumem**. V praxi to vedlo zejména k prosazování různých strategických materiálů a národních standardů, které měly zajistit, aby se v probaci uplatňovaly jen metody a techniky práce s ověřenou účinností. Velmi populárními se staly **akreditované resocializační programy založené na kognitivně-behaviorálním přístupu**. Rozsáhlé výzkumy, které se zabývaly jejich efektivitou, však nepřinášely jen pozitivní, ale častěji spíše smíšené, nebo nepříliš přesvědčivé závěry. I proto si na přelomu tisíciletí začala řada odborníků klást otázku, zda je paradigma „What works“ pro oblast resocializace pachatelů paradigmatickým vhodným.

Jiný pohled na probaci a na podmínky její účinnosti nabízí **paradigma desistence**. Právě k němu se v posledních letech přiklání stále více odborníků a vycházel z něho i prezentovaný projekt IKSP. **Termínem desistence zpravidla označujeme konec období, po které se jedinec dopouštěl trestné činnosti**. Spíše než o události či konkrétním momentu o ní ale musíme uvažovat jako o procesu, jehož podstatou je dlouhodobé zdržení se kriminálního chování. Zájem o desistenci vyvolaly poznatky z výzkumů kriminální kariéry, které přesvědčivě hovoří o **vztahu mezi věkem a trestnou činností**. Její frekvence i počet pachatelů připadajících na danou populaci nejprve během období dospívání prudce narůstá s vrcholem na začátku dospělosti, aby pak následně došlo k plynulému poklesu, díky němuž ve věku seniorském páchá trestné činy jen malý počet osob. O vysvětlení tohoto jevu usiluje mnoho teorií. Některé desistenci spojují s přirozenými procesy stárnutí a zrání, jiné akcentují racionální volbu samotného pachatele a řada kriminologů zdůrazňuje roli důležitých životních okamžiků, které dokáží průběh kriminální kariéry zvrátit (jedná se především o nalezení životního partnera a založení vlastní rodiny, získání stabilního zaměstnání a vymanění se ze skupiny problémových vrstevníků). Důležitá je nicméně i skutečnost, jak si dané změny interpretuje sám pachatel a jaký význam pro něj mají, neboť zatímco u některých jedinců daná

situace desistenci vyvolá, u jiných se stejný efekt neprojeví. **I proto se jako ideální teoretický model desistence jeví vzájemné prolnutí tří skupin faktorů, a to přirozeného zrání pachatele, významných životních přechodových změn a individuálních narativních konstrukcí, které si dotyčný okolo klíčových událostí a změn sám vytváří.** Užitečné je rozlišovat desistenci primární, kterou se může stát prakticky jakékoli období, po které se pachatel nedopouští trestné činnosti, a desistenci sekundární, v jejímž rámci již dochází k přijetí role i identity člověka, který se změnil.

Jeden ze zásadních rozdílů mezi paradigmatem „What works“ a paradigmatem desistence spočívá v pohledu na samotný proces nápravy pachatele. Prvně jmenované hnutí primárně sleduje účinek konkrétních opatření trestní justice či jiných intervencí na další osud jedince, zatímco paradigma desistence uplatňuje výrazně širší pohled. Na základě výzkumů kriminální kariéry předpokládá, že **podstatné faktory desistence leží ve skutečnosti mimo dosah justičního systému, neboť jedinců, kteří by kriminální kariéru ukončili výhradně díky jeho intervencím, je velmi málo.** Předmětem zájmu proto nejsou jen nápravné programy a jejich efekt, ale lidský život v celém jeho historickém a biografickém kontextu. Jen přes jeho pochopení můžeme zjistit, proč a jakým způsobem programy u některých jedinců fungují, zatímco u jiných nikoli. Mění se také metodologie výzkumů, a to směrem k většímu využití metod kvalitativních a narativních.

Jinou roli než dosud připisuje paradigma desistence i **probačním pracovníkům.** Neměli by sami sebe vnímat v duchu tradičního zacházení s pachatelem jako poskytovatele nápravné péče, která náleží expertům, ale jako **podporovatele procesu vedoucího k ukončení kriminální kariéry,** který ve své podstatě náleží pachateli. Nejde o odmítnutí principů odborného zacházení v absolutní rovině, ale o chápání profesionálních intervencí jen jako jednoho z více prvků napomáhajících desistenci, jejíž **hlavním „strůjcem“ je vždy jedinec sám.** Tento pohled mění také chápání případného neúspěchu. Zatímco pro hnutí „What works“ je další trestná činnost známkou chyby v intervenci, paradigma desistence zdůrazňuje odpovědnost samotného pachatele. Intervenci totiž chápe jako nabízenou pomoc, v jejímž poskytnutí sice mohly být určité nedostatky, avšak tím, kdo se navzdory nabízeným možnostem rozhodl spáchat další zločin, je vždy pachatel sám.

Studii, které se cíleně soustředily na úlohu probačního pracovníka v procesu desistence, je zatím spíše poskrovnu. Většina z nich vychází z přímých výpovědí pachatelů, kteří probací prošli. Opakovaně se ukazuje, že tito jedinci ji pouze výjimečně zmiňují jako rozhodující faktor desistence. Většinou se potvrdí spíše teorie, že ukončení kriminální kariéry je výsledkem přirozeného zrání či stárnutí, které se v určitém okamžiku protne s významnými

životními událostmi typu nalezení zaměstnání či narození dětí, a to za současné změny vlastního sebepojetí ve smyslu získání nekriminální identity. **Část desistujících pachatelů ale připouští, že jedním z relativně důležitých prvků, které do těchto procesů přímo či nepřímo vstoupily, byl i probační pracovník.** Z většiny výzkumů přitom vyplývá, že jeho vliv nápadně rostl s tím, nakolik **kvalitní vztah** se mu s klientem podařilo navázat a do jaké míry jej přesvědčil, že jej plně respektuje jako lidskou bytost a má upřímný zájem o jeho problémy. Oceňována byla na probačních pracovnících také snaha odhalit příčiny trestné činnosti i jiných problémů a nabídnout možné cesty k jejich odstranění, a to včetně dodávání potřebné motivace a povzbuzení. **Význam vztahu mezi pracovníkem a klientem, respektive dovedností, které pracovníkovi umožňují tento vztah navázat a udržet, potvrzují i výzkumy, které se zabývaly určitými charakteristikami pracovníků a jejich úspěšností v předcházení recidivě svých klientů.**

Zásadním prvkem desistence zůstane nicméně vždy **vlastní aktivita samotného pachatele**. Není-li motivován svůj život změnit a nevyvíjí-li patřičným směrem své úsilí, efekt probace bude i přes veškerou snahu probačních pracovníků mizivý. Značnou roli přitom hrají **životní podmínky pachatele**, které s motivací úzce souvisejí, neboť právě na jejich základě se celkový přístup pachatele k možnostem chovat se v souladu se zákonem velmi často mění. **Tyto podmínky jsou tak z pohledu probace jak objektem intervence, tak i hlavním prostředkem, pomocí něhož lze desistence dosáhnout.** Efektivitu probace musíme proto nutně posuzovat v širším kontextu. Nelze přehlížet, že jako alternativní opatření je velmi často ukládána jedincům, kteří čelí řadě sociálních či ekonomických problémů. Jejich lidský i sociální kapitál, který je pro překonání těchto překážek nezbytný, je přitom velmi omezen. Téma trestní politiky se tím pádem propojuje s tématy **politiky sociální**. Pokud si tuto skutečnost nepřipustíme, přehlízíme u mnoha pachatelů samotné jádro problému.

Model účinné probace, který lze z paradigmatu desistence odvodit, zdůrazňuje význam tří základních prvků, a to motivace pachatele změnit se, jeho schopnosti takové změny dosáhnout a příležitosti, aby k tomu mohlo dojít. Probační pracovník sám pak do celého procesu vstupuje v kombinaci **tří různých rolí** současně, a to jako **poradce**, který motivaci klienta probouzí a rozvíjí, **vzdělavatel**, jehož úkolem je pracovat na lidském kapitálu klienta (jeho schopnostech a dovednostech nutných pro překonávání překážek), a jako **obhájce či advokát** usilující o rozvinutí kapitálu sociálního. Vhodnou technikou pro kontakt a spolupráci s klientem může být **motivační interview**, kdy pracovník pozorným nasloucháním a podporujícími reakcemi vede klienta nedirektivně k tomu, aby si vhodnost či nevhodnost určitého chování uvědomil sám. Důležitá je **orientace na budoucnost a na**

možnosti klienta ji přímo ovlivnit. Probační pracovníci by se i proto měli zaměřovat spíše na faktory desistence a jejich možné využití než výhradně na příčiny, které trestnou činnost vyvolaly a které obracejí pozornost do minulosti. **Zcela zásadním faktorem účinnosti probace je vztah mezi klientem a probačním úředníkem.** Jeho navázáním celý proces začíná a účinnost každé z jeho následujících částí se od jeho kvality odvíjí. Schopnost efektivní vztah s klientem vytvořit proto není jen jednou z mnoha požadovaných schopností probačního úředníka, ale schopností klíčovou, která podmiňuje veškeré ostatní aspekty probační činnosti.

Součástí prezentovaného projektu byl i **vlastní empirický výzkum.** Proběhl formou **anonymního dotazníkového šetření** a zúčastnilo se jej celkem 114 respondentů (odhadem 67 % pracovníků, kteří se v rámci PMS zabývají výkonem dohledu u dospělých pachatelů). Cílem bylo zmapovat zkušenosti a názory probačních pracovníků na možnosti jejich práce s pachateli trestných činů ve smyslu omezování rizik recidivy, respektive podpory faktorů, které mohou účinně podnítit či podpořit proces desistence. Obsah samotného dotazníku vycházel z poznatků nastíněných v teoretické části práce a byl opakovaně konzultován s pracovníky ředitelství Probační a mediační služby, kteří současně zajistili i distribuci dotazníků mezi respondenty. **Tematicky se šetření dotýkalo několika okruhů,** a to pojetí a měřítek samotné efektivity probace; problémů, které probační pracovníci s klienty na schůzkách řeší; očekávání, jaká si s probací spojují klienti; dovedností a schopností, kterými by měl probační pracovník disponovat; maximálního počtu klientů na jednoho pracovníka; příčin recidivy i desistence a možností je probací ovlivnit; problémů či překážek, které v našich podmínkách brání účinnějšímu omezování recidivy pachatelů, a také opatření, která by respondenti doporučili pro celkové zvýšení efektivity probace. Pozornost byla věnována i různým formám práce s klienty, stejně jako způsobu, jak se probační úředníci na výkon své práce připravují. Většina položek kombinovala formu otázek uzavřených a otevřených, aby respondent mohl své odpovědi v případě zájmu doplnit o vlastní postřehy, podněty či návrhy.

Nelze přehlédnout, že **kritérium recidivy nevnímají sami probační pracovníci jako jediné podstatné pro hodnocení účinnosti probace.** Důležitější je podle nich dosažení žádoucích změn v postojích pachatele i vyřešení jeho kriminogenních potřeb. Ukázalo se, že pracovníci v rámci schůzek řeší celou řadu různorodých problémů, přičemž nejčastěji se jedná o zaměstnání klientů, jejich dluhy, bydlení a postoje k trestné činnosti. Spíše výjimečně jde naopak o řešení praktických úkonů typu vyřízení telefonátu a také o problémy spojené s

nedostatečným vzděláním klienta. Stojí za zmínku, že mezi pracovníky byly znatelné rozdíly v tom, kolika tématům současně a s jakou intenzitou se na schůzkách věnují.

Respondenti se domnívají, že **většina klientů oceňuje na probaci její „lidskou stránku“**, tedy především možnost svěřit se probačnímu pracovníkovi se svými problémy a získat od něj motivaci či povzbuzení. Tento poznatek plně odpovídá tomu, o čem hovoří obdobné zahraniční studie. S nimi se respondenti shodli také v pohledu na **dovednosti či schopnosti pracovníka**, které jsou pro efektivní probaci nejdůležitější. Akcentovali zejména charakteristiky spojené s navázáním a udržením **kvalitního vztahu s klientem**, tedy mimo jiné **schopnost komunikovat a naslouchat, empatii, asertivitu či důslednost**.

Probační pracovníci se ve své praxi setkávají s většinou faktorů, o nichž kriminologické výzkumy hovoří jako o významných **příčinách recidivy**. Nejčastěji se podle nich jedná o vliv nealkoholových drog a alkoholu, slabé motivace klientů vést řádný život, problémových přátel klienta, jeho vlastní asociální osobnosti, dluhů a nezaměstnanosti. Jen málokdy jsou naopak svědky toho, že by recidiva souvisela s nízkou úrovní vzdělání klienta, nevyhovujícím bydlením nebo s jeho rodinnými problémy. Pokud jde o **faktory desistence**, zkušenosti našich respondentů jsou v nápadné shodě s teoriemi zdůrazňujícími vliv některých (zlomových) životních událostí. Nejčastěji se totiž setkávají s tím, že kriminální kariéru opustí jedinec, který si najde zaměstnání, přeruší styky s problémovými kamarády, založí vlastní rodinu nebo naváže kvalitní partnerský vztah. Méně obvyklou příčinou je změna pohledu klienta na sebe sama, na svou trestnou činnost nebo na roli, kterou v životě zastává. U části klientů pozitivně zapůsobí zvýšené sebevědomí, změna hodnot či uvědomění si dopadu trestné činnosti na vlastní život, naopak jen výjimečně se jedná o myšlenky na to, co způsobili obětem svých činů.

Otázky zaměřené na možnost probačního pracovníka ovlivnit faktory recidivy ukázaly, že **největší potenciál pro svou činnost vidí respondenti v oblasti motivace klienta vést řádný život, nezaměstnanosti, dluhů a také problémů se zneužíváním návykových látek či alkoholu**. Jen malou šanci naopak připisují případům klientů s asociální osobností a nadpoloviční většina pracovníků nevěří ani tomu, že probace účinně vyřeší příčiny související s asociálními přáteli a se životem v sociálně vyloučené komunitě. Obecně nicméně platilo, že možnost účinně intervenovat tuší především tam, kde současně vnímají nejčastější příčiny recidivy. Výjimku v tomto směru představují jen klienti s asociální osobností.

Je pochopitelné, že možnost přímo či nepřímo přispět v rámci probace k navození zlomových životních událostí spojených s desistencí (typu založení rodiny či narození vlastních dětí) vnímají pracovníci jako omezenou. Určitá šance je v tomto směru pouze

v oblasti zaměstnání, kde ji jako vyšší hodnotila převážná většina pracovníků. **Podpořit proces desistence se i proto snaží spíše vedením klienta k náhledu na trestnou činnost, a to ve smyslu jejího dopadu na život vlastní, život svých blízkých i život obětí.** Pracovat mohou také se strachem z dalších trestů. Za důležité zjištění, které je opět ve shodě s poznatky ze zahraničních výzkumů, považujeme skutečnost, že **celkově větší šanci působit pozitivně na klienta cítí probační pracovníci u faktorů desistence než u faktorů recidivy.**

Podle souhrnného hodnocení vlivu probace na faktory recidivy i desistence jsme respondenty pomocí metod statistické analýzy rozdělili na probační optimisty, realisty a pesimisty. Vyšlo najevo, že jejich postoj či přístup k takto pojaté efektivitě probace souvisí do značné míry s věkem, ale také s názorem na to, co od tohoto alternativního opatření očekávají sami klienti. **O účinnosti vlastní práce byli častěji přesvědčeni respondenti, podle nichž je pro odsouzené důležitá motivace a povzbuzování, které se jim během schůzek s probačním pracovníkem dostává.**

Většinu **metod a technik**, které pro práci doporučují metodické standardy PMS, probační pracovníci využívají. Nejvíce přitom věří v účinek postupů, jejichž principem je **aktivizace klienta samotného**, respektive její podněcování, rozvíjení i kontrola dosažených změn. Obvykle se pracovníci spoléhají na **kombinaci více metod současně**, přičemž jejich počet roste s tím, kolika tématům a s jakou intenzitou se na schůzkách s klienty věnují. Více věří v účinnost metod ti, kdo jsou zároveň přesvědčeni o celkové efektivitě probace ve smyslu jejího vlivu na faktory recidivy a desistence.

Výzkum potvrdil důležitost **odborné přípravy probačních pracovníků**, během níž si osvojují důležité dovednosti. U schopnosti navázání a udržení vztahu s klientem, která z našeho výzkumu vychází jako prvek zásadního významu, se ukázala **nezastupitelná role kvalifikačních a specializačních kurzů**. Další vzdělávání a školení potřebné dovednosti prohlubuje, ale nelze přehlížet, že cenným zdrojem zkušeností a informací jsou také rady kolegů, a především pak vlastní praxe každého pracovníka.

Větší efektivitě probace brání podle našich respondentů **přetížení PMS** ve smyslu příliš velkého počtu řešených případů. V průměru se domnívají, že maximální počet klientů na jednoho pracovníka by měl v rámci dohledu činit 53, což současné praxi neodpovídá (statistiky hovoří o zhruba 75 klientech). Kromě toho upozorňovali i na další problémy a překážky, zejména pak v oblasti **spolupráce se soudy**. Podobně jako v několika jiných výzkumech Institutu pro kriminologii a sociální prevenci se objevovaly zkušenosti, že některé soudy ukládají dohled osobám, u nichž toto opatření není vhodné. Poměrně častý je podle našich respondentů i poněkud **laxní přístup soudců ke zprávám o průběhu dohledu**, kdy

nereagují dostatečně rychle a s patřičnou odezvou na informace, že klient stanovené podmínky závažným způsobem porušuje. Tento stav ohrožuje jak samotný výchovný efekt probace, tak autoritu probačního pracovníka v očích jeho klientů. Setkat se bylo možné také s názorem, že vyšší účinnost probace je podmíněna vhodnou sociální politikou státu, přičemž někteří pracovníci vidí nedostatky zejména v omezené nabídce návazných a sociálních služeb.

Poznatky, k nimž teoretická i empirická část projektu dospěla, nás vedly k formulaci **několika doporučení pro další rozvoj probace u nás a ke zvýšení její efektivity**. Předně se domníváme, že účinnost probace je nutné posuzovat nejen podle míry recidivy osob, jimž je uložena, ale z více hledisek současně, neboť probační pracovníci plní spolu s výkonem dohledu další významné úkoly. Metodické standardy PMS pro oblast probace i další koncepční a strategické materiály by měly **akcentovat techniky a postupy práce, které podporují a rozvíjejí vlastní aktivitu klienta**. On sám je hlavním aktérem procesu desistence, **role probačního pracovníka spočívá především v motivování a povzbuzování, v rozvíjení klientových vlastních schopností dosáhnout žádoucích změn a v hledání cest či způsobů, jak zvýšit jeho sociální kapitál**. Také systém odborné přípravy a dalšího vzdělávání probačních pracovníků by měl odrážet klíčový význam schopností a dovedností, které souvisejí s navázáním a udržením kvalitního vztahu mezi pracovníkem a klientem. Je nezbytně nutné podporovat a dále **prohlubovat spolupráci mezi PMS a dalšími institucemi systému trestní justice**, aby se probační pracovníci stali plně respektovanými partnery. Dohled by měl být ukládán jen osobám, u nichž je opatření tohoto druhu vhodné, a soudci musejí reagovat včas a s patřičnou odezvou na zprávy o případném závažnějším porušování jeho podmínek. K tomu by mohla přispět legislativní úpravu ve smyslu širšího rozsahu návrhové pravomoci probačních pracovníků pro oblast výkonu dohledu. Probační služba by navíc měla být **personálně posílena**, aby počet klientů, které má v rámci dohledu probační pracovník na starost, zaručoval možnost věnovat každému případu dostatečný čas i pozornost.

Recidivu nelze výraznějším způsobem omezit, nestane-li se toto téma součástí širší sociální politiky. Je zjevné, že **faktory recidivy i desistence souvisejí v mnoha případech s omezeným sociálním kapitálem pachatelů, přičemž probační pracovník nemá reálnou možnost je výrazněji ovlivnit**. Kriminální politika se proto musí věnovat i otázkám typu zaměstnávání či řešení dluhové situace odsouzených. Obdobně je nutné rozvíjet vhodné resocializační programy pro dospělé pachatele, a to včetně vytvoření systému jejich dlouhodobé podpory. V raných fázích desistence mohou být účinné zejména ty, které usilují o změnu kriminálních vzorců myšlení či postojů. Probace i další alternativní opatření či tresty vyžadují **větší popularizaci mezi veřejností**, která je obecně spíše punitivně naladěna.

Výzkumy ukazují, že dostatek informací a pochopení principů alternativních trestů může postoje občanů změnit. **Komunita otevřená myšlence, že pachatelé trestných činů se mohou změnit, je jednou ze základních podmínek účinné probace.** Rozvoj tohoto opatření se navíc neobejde ani bez systematické evaluace, a to s využitím různých typů kriminologického výzkumu.

Výsledky našeho projektu byly reflektovány při konečné úpravě **nových standardů PMS pro oblast probace** a budou využity i v rámci dalšího vzdělávání probačních pracovníků.

Veškeré poznatky z výzkumu shrnuje **publikace**, kterou Institut pro kriminologii a sociální prevenci vydal na konci roku 2016 a která je volně dostupná ve formátu PDF na stránkách www.kriminologie.cz (viz **Tomášek, Jan; Diblíková, Simona; Scheinost, Miroslav: Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy. Praha: IKSP, 2016. ISBN 978-80-7338-163-9**)

